

гического анализа автором предложено определение понятия журналиста для нужд УК Украины.

Ключевые слова: журналист, профессиональная деятельность, преступление, потерпевший, преступник, виктимологическая характеристика, следовая картина.

A.V. Kovalenko Professional activities of journalist as a part of victimological characteristics of victims of crimes against journalists

The article investigates the question of journalistic activities as a part of victimological characteristics of victims of crimes against journalists within the criminological characteristics of crimes. Studied the statistics of independent media organizations on the number of criminal attacks against journalists in Ukraine over the past four years. Investigated the opinions of scientists about the place of victimological personal data of the victim in forensic characteristics of crimes. Determined that the professional activity of a journalist is the main feature of victimological characteristics of the victim of a crime against a journalist. Studied the legal definitions of journalist, stated opinion on their imperfections. According to the author, the mandatory requirement to confirm the status of the journalist or his identity to the media in a note to Article 345-2 of Criminal Code of Ukraine significantly restricts the right for protection of certain categories of people. In particular, the author speaks about bloggers, photo- video- correspondents and other persons, who do not have special licenses, perform professional journalistic activities and can become victims of crime because of it. Considered and classified communications between the victim and the offender in the mechanism of crimes against journalists. The influence of the professional activities of a journalist on such communications, on the mechanism of forming a criminal mind of the offender and on a trace picture of crime is studied. Based on the victimological analysis, author proposed definition of a journalist for the purposes of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *journalist, professional activity, crime, victim, offender, victimological characteristic, trace picture.*

УДК 343.98

V.V. Kovalenko

**ПІДГОТОВКА МАТЕРІАЛІВ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ
ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН, ПРОДУКТІВ ВИБУХУ ТА ПОСТРІЛУ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ**

У статті розглянуто особливості локалізації слідів продуктів пострілу на тілі та одязі особи, яка здійснила постріл. Надано практичні рекомендації щодо здійснення змивів продуктів пострілу з відповідних ділянок тіла живої особи та трупа, формулювання питань експертові при призначенні експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу при розслідуванні злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї.

Ключові слова: *вогнепальна зброя, постріл, продукти пострілу, змиви, експертиза.*

Постановка проблеми. Через проведення бойових дій у східних областях України на іншу територію держави потрапляє велика кількість вогнепальної зброї та боеприпасів. Унаслідок цього значно зросла кількість злочинів із їх використанням, спрямованих проти життя й здоров'я людини. При розслідуванні таких злочинів зазвичай не виникає проблем зі встановленням конкретного екземпляра зброї, з якої було здійснено постріл, якщо з місця події або з тіла трупа було вилучено стріляну кулю, або гільзу. У той же час довести, що саме конкретна особа тримала в руках зброю в момент пострілу, часто досить важко. Допомогти в цьому може експертиза продуктів пострілу, яка на практиці призначається досить рідко. До того ж, при підготовці та призначенні таких експертиз часто допускаються помилки, що в результаті унеможлиблює встановлення важливих обставин. Обумовлено це, перш за все тим, що слідчі та оперативні співробітники не обізнані щодо характеру та особливостей відкладення слідів пострілу на особі, яка здійснювала постріл, а також не мають навичок щодо підготовки матеріалів для такої експертизи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем підготовки матеріалів та призначення експертизи продуктів пострілу приділяли увагу такі науковці, як М.В. Ануфрієв, В.В. Бірюков, В.А. Ручкін, В.Й. Казиміров, С.М. Колотушкін, В.Д. Корма, О.В. Мікляєва, О.О. Мокроусов, М.Д. Сімонов та інші. У той же час багато аспектів означеної проблеми залишаються недослідженими або дискусійними, що й обумовлює актуальність проведення цього дослідження.

Формування цілей. Метою статті є розроблення рекомендацій щодо підготовки матеріалів та призначення експертизи продуктів пострілу при розслідуванні злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. У криміналістичній літературі сліди застосування вогнепальної зброї прийнято класифікувати на сліди на зброї (змащення, кіптява, металізація тощо); сліди на снарядах (кулях, шроті, картечі); сліди на гільзах; сліди ушкоджень на жертві (живій особі, або трупові); сліди ушкоджень на матеріальних об'єктах (перешкодах); сліди на особі, яка здійснила постріл [1, с. 116–117]. Під час пострілу на руках, обличчі, інших відкритих ділянках тіла, волосся, порожнині носа, слухових проходах, одязі та взутті особи, яка стріляла, відкладаються продукти пострілу, що являють собою багатокomпонентну суміш, у якій присутні нітрати від згорілого пороху, окремі порошинки, компоненти мастильної речовини, залишки осалки, мікрочастинки сурми, олова, барію, міді, срібла, нікелю, ртуті, магнію, хрому та інших елементів. Такі речовини впроваджуються в тіло людини та її одяг, тому їх не одразу можна змити водою, навіть із використанням миючих засобів. Топографія відкладення продуктів пострілу та їх концентрація

залежить від погодних умов, розмірів приміщення, у якому здійснювався постріл, виду застосованої зброї тощо. Так, наприклад, при пострілах із короткоствольної зброї найбільша концентрація продуктів пострілу буде спостерігатися на тильній стороні долоні тієї руки, яка тримала пістолет або револьвер.

Сліди продуктів пострілу в достатній для проведення експертного дослідження концентрації можуть зберігатися на тілі живої особи до 8-10 годин [2] (за умови, що певні ділянки тіла не піддавалися впливу миючих засобів). Однак, навіть після цього сліди пострілу можуть бути виявлені в порожнині носа та слухових проходах. На тілі трупа сліди продуктів пострілу можуть зберігатися декілька діб. Сліди продуктів пострілу на одязі, за умови, якщо не піддається хімічному чищенню, пранню й неінтенсивній експлуатації, можуть зберігатися до декількох місяців.

Сліди продуктів пострілу, що містяться на тілі й одязі особи, яка стріляла, є об'єктами експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу. У криміналістичному аспекті продукти пострілу є дуже інформативним об'єктом. Головним завданням, що вирішуються цією експертизою щодо зазначених об'єктів є виявлення продуктів пострілу на тілі та одязі людини, яка стріляла. За концентрацією, особливостями локалізації та іншими характеристиками цих речовин можна визначити окремі обставини минулої події, у тому числі, у правій чи лівій руці знаходилася зброя в того, хто стріляв, і хто в цей момент був поряд із ним тощо.

Вивчення матеріалів слідчої та експертної практики показує, що часто слідчі неправильно формулюють питання експертів. На наш погляд, перед експертом можуть бути поставлені такі запитання:

- чи є в змивах із рук (та/або предметів одягу) громадянина (П.І.Б.) сліди продуктів пострілу з вогнепальної зброї?

- якщо так, то який їх компонентний склад і локалізація?

У західних країнах метод вилучення слідів продуктів пострілу з поверхні шкіри людини, яка стріляла (кисті рук, щоки тощо) отримав назву «порохова проба», або «парафінова проба». У вітчизняній практиці цю процедуру називають «методом змиву».

Відповідно до КПК України вилучення слідів продуктів пострілу з поверхні шкіри живої особи має здійснюватися під час проведення такої слідчої (розшукової) дії, як освідування особи (ст. 241). Зважаючи на короткий термін зберігання слідів продуктів пострілу на тілі людини освідування має бути проведене негайно після встановлення особи, яка ймовірно здійснила постріл. До участі в цій слідчій (розшуковій) дії доцільно залучити спеціаліста-баліста.

Перед початком проведення освідування слідчий має звернути увагу спеціаліста на необхідність ретельного вилучення слідів продуктів пострілу з тіла особи, повідомити йому відомі обставини справи (у якому приміщенні здійснено постріли, кількість пострілів, яка зброя та боеприпаси було застосовано тощо). Така інформація допоможе спеціалістові визначити, із яких саме частин тіла людини та в якій кількості необхідно робити змиви.

При здійсненні змивів доцільно використовувати нестерильну вату. Інші матеріали (бинти, салфетки, відрізки білої тканини) використовувати небажано, оскільки наявність у їх складі різноманітних речовин технологічного характеру (барвників, відбілювачів, антисептиків тощо), може ускладнити процес експертного дослідження та негативно вплинути на отримані результати.

Як змочувальний реагент для змивів необхідно використовувати лише етиловий спирт або його водно-спиртову суміш. Доцільніше використовувати саме водно-спиртову суміш, оскільки одні речовини, що входять до продуктів пострілу розчинні у спирті, інші – у воді. Використання інших спиртовмісних речовин (горілка, камфорний спирт, мурашиний спирт тощо) не рекомендується, оскільки в процесі експертного дослідження екстрактивні речовини вказаних реагентів спотворюють результати аналізу.

Змиви, в обов'язковому порядку, слід робити з тильної поверхні кисті, а також з великих та вказівних пальців рук особи, яка, імовірно, здійснювала постріл. Крім того, за необхідності, залежно від обставин розслідуваної події, змиви можуть бути зроблені зі щік, порожнини носа, слухових проходів, одягу.

Перед упакуванням тампони мають деякий час побути на відкритому повітрі, до вишаровування розчинника, без використання нагрівальних приладів, потоків теплого повітря тощо. Кожен тампон, а також два контрольні тампони, один із яких змочений реагентом, а інший - ні (так звані холості проби), слід упаковувати в окремі паперові пакети, які мають бути пронумеровані та забезпечені пояснювальними написами й підписами слідчого, понятих і спеціаліста. На кожному пакеті обов'язково вказується, з якої частини тіла людини зроблено змив з використанням запакованого тампона.

Разом з об'єктами експертного дослідження в розпорядження експерта слід направляти протокол освідування особи, у якому, серед іншого, необхідно детально вказувати, з яких частин тіла проведено змиви (конкретна фаланга пальців рук, частини поверхонь долонь тощо), матеріал, із якого виготовлено тампони, речовина, якою змочувалися тампони тощо.

У разі перевірки версії про самогубство, при наявності ознак близького пострілу, а також при виявленні поруч із трупом зброї, змиви по-

винні бути зроблено з тильної поверхні кистей, а також з великих та вказівних пальців рук трупа, на яких можуть бути сліди продуктів пострілу. Ці дії здійснюються під час огляду трупа із залученням судово-медичного експерта, або спеціаліста-баліста.

У разі необхідності, залежно від виниклих обставин на експертизу продуктів пострілу може бути представлений одяг особи, яка вірогідно здійснила постріл. Для недопущення втрати або зміни локалізації слідів продуктів пострілу одяг слід упакувати в такий спосіб: розкласти його на великому аркуші білого паперу, зверху прикрити аналогічним аркушем, після чого усе разом згорнути, зв'язати шпагатом, кінці якого зафіксувати за допомогою бирки й опечатати. Такий спосіб упакування одягу є найоптимальнішим, оскільки в разі відділення від нього мікрочастинок дозволяє зафіксувати їх локалізацію, що сприятиме встановленню істотних для справи фактів і обставин. Не допускається упакування предметів одягу в поліетилен через його здатність накопичувати на своїй поверхні статичну електрику.

Відбір проб з одягу здійснюється експертом під час проведення експертизи способом здійснення змивів із використанням ватних тампонів, змочених етиловим спиртом, або шляхом вирізання фрагментів тканини предмету одягу. Окрім тампонів зі змивами з одягу експерт має долучити до об'єктів експертного дослідження чистий тампон, а також тампон, змочений розчинником.

Висновки. Запропоновані рекомендації, на наш погляд, будуть сприяти якісному збиранню слідів продуктів пострілу, що містяться на тілі й одязі особи, яка стріляла, при призначенні експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу в кримінальних провадженнях про злочини, учинені з використанням вогнепальної зброї.

Використані джерела:

1. Бирюков В. В. Криминалистическое оружиеведение : [учебное пособие] / В. В. Бирюков. – Луганск, СПД Резников В.С., 2013 – 256 с.
2. Ануфриев М. В. Выявление продуктов выстрела на руках и одежде проверяемых лиц с целью установления факта производства ими стрельбы: [методические рекомендации] / [Л. В. Бачурин, А. А. Мокроусов, Т. Ф. Одиночкина и др.]. – М. : ЭКЦ МВД России, 1999. – 33 с.

Коваленко В.В. Подготовка материалов и назначение экспертизы взрывчатых веществ, продуктов взрыва и выстрела при расследовании преступлений, совершенных с использованием огнестрельного оружия

В статье рассмотрены особенности локализации следов продуктов выстрела на теле и одежде лица, совершившего выстрел. Даны практические рекомендации по осуществлению смывов продуктов выстрела из соответ-

ствующих участков тела живого лица и трупа, формулировке вопросов эксперту при назначении экспертизы взрывчатых веществ, продуктов взрыва и выстрела при расследовании преступлений, совершенных с использованием огнестрельного оружия.

Ключевые слова: *огнестрельное оружие, выстрел, продукты выстрела, смывы, экспертиза.*

Kovalenko V.V. Preparation of materials and an appointment of the expertise of explosives, explosion products and a shot at the investigation of crimes committed with firearms.

The article deals with the problems related to the preparation of examination materials and an appointment of the expertise of shot products in the investigation of crimes committed using firearms.

Indicated that shot products sediment on the hands, face and other open areas of the body, on the hair, in the nasal cavity, auditory canal, on clothing and shoes of the person who fired the gun. Shot products are multi-mixture which consists of nitrates from burnt dust, dust particles, components, lubricants, etc. The topography of the shot products sediments and their concentration depends on the weather conditions, the size of the room, where the shot was fired, the type of weapon applied, etc. These traces are the objects of an expertise of explosives, shot and blast products. The main objective of such expertise is to identify the shot products on the body and clothing of a person who fired the shot. By the concentration, and especially location and other characteristics of these substances, individual circumstances of the events that had passed are possible to be defined.

Emphasized on the necessity of withdrawal of shot products from the skin during inspection of the living person. It is recommended to involve specialist in ballistics in such investigation (search) actions.

The recommendations for the flush with the swabs from the body of a living person or corpse with non-sterile cotton wool ethyl alcohol or water-alcohol mixture are given. Stated that the washings should be taken from the back of the hand, from thumb and index finger of the person who probably fired a shot.

It is recommended to send the protocol of the inspection of person together with the objects of expert. The protocol, among other things, should contain details about parts of the body washings were held from (specific phalanx of fingers, parts of palm surfaces, etc.), the material of the tampons, a substance which the tampons were moistened with, etc.

In the author's opinion, recommendations, expressed in article, will facilitate the gathering of shot products, that are found on the body and clothing of the person who fired the shot, and help appointing of explosives, shot and blast products expertises in the criminal proceedings related to crimes committed using firearms.

Key words: *firearm, shot, shot products, wipes, examination.*